

ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Β. Α. Φιλόπουλος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η τάση για παγκοσμιότητα της οικονομίας και η ανάπτυξη των ηλεκτρονικών μέσων οδηγούν την ανθρωπότητα σε μια νέα γλωσσική πραγματικότητα. Παρόλληλα η εκρηκτική ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας έχουν αποτέλεσμα τη δημιουργία πλήθους νεοφανών εννοιών, για τις οποίες απαιτούνται αντίστοιχοι καινούριοι όροι.

Όροι για νέες έννοιες εκπονούνται στις γλώσσες που δημιουργείται η γνώση. Αυτοί εισάγονται πολλές φορές αυτούσιοι με τη μετάδοση της γνώσης. Γεγονός που συντείνει στη διεθνοποίηση ορολογίας. Όμως υπάρχουν προβλήματα προσαρμογής της εξωτερικής μορφής ξένων όρων στην ελληνική γλώσσα. Εξετάζονται τέτοια προβλήματα από κοινωνική και γλωσσική άποψη. Συμπεριίνεται ότι δε μπορεί να επιτευχθεί διεθνοποίηση ορολογίας με άκριτη αποδοχή ξένων όρων.

Η μεταφορά των εννοιών και των ορισμών τους αποτελεί το δρόμο για διεθνοποίηση ορολογίας και εκπόνηση όρων στο ελληνικά. Αυτό επιτυγχάνεται με συλλογική προσπάθεια σε κάθε θεματικό πεδίο. Επιπρόσθετα εφόσον επιτευχθεί αυτό θα είμαστε σε θέση να συμβάλουμε ενεργά στη διαμόρφωση ελληνογενών όρων σε άλλες γλώσσες.

INTERNATIONALIZATION OF TERMINOLOGY AND GREEK LANGUAGE

V. A. Filopoulos

SUMMARY

The globalization of the economy and the development of electronic media drives the humankind towards a new linguistic reality. At the same time the explosive development of science and technology produces more and more innovating concepts. In turn there is a growing demand for coining appropriate terms to designate the newborn concepts.

Terms for new concepts are designated by the language the knowledge is created. These terms are introduced frequently without alteration, which helps internationalization. Nevertheless problems are encountered for the acceptance of foreign terms in the Greek language. Such problems are discussed in this paper from social and linguistic views. It is concluded that internationalization of terminology cannot be achieved by unwise acceptance of foreign terms.

The right way towards internationalization of terminology is the transfer of concepts, their definitions, and by assigning terms in Greek language. This can be achieved with collective efforts in every special field. This is a precondition in order to contribute terms of Greek origin in other languages.

Ο ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Την εποχή του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά όχι απότοκο του πολέμου, αναπτύχθηκε η Επιστήμη Υλικών. Σ' αυτήν οφείλουμε τις τεράστιες αλλαγές που βιώνουμε. Από τα πρώτα τεχνολογικά αποτελέσματα με την εφαρμογή της θεωρίας της καινούριας επιστήμης ήταν τα τρανζίστορ. Η κατασκευή τους επιτεύχθηκε το 1948. Δεν ήταν εφεύρεση. Οι ερευνητές των εργαστηρίων της Bell γνώριζαν τι θα κατασκεύαζαν. Δεν ήταν μόνο αυτό, ακολούθησε η ανάπτυξη της μικροηλεκτρονικής με τις εφαρμογές της στις τηλεπικοινωνίες, στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, στη βιομηχανία και σε κάθε τεχνολογικό τομέα.

Χάρη στην Επιστήμη Υλικών μπήκαμε σε μια νέα εποχή, την Εποχή της Τεχνολογίας με επιπτώσεις σε όλους τους τομείς του επιστητού. Σε κάθε τομέα οδεύουμε στην παγκοσμιότητα. Η επικοινωνία, με κάθε είδους μέσο, ανάμεσα στους λαούς τείνει ή και έχει καταργήσει τα σύνορα των κρατών, λ.χ. το ιντερνέτ. Τα επιστημονικά και τεχνολογικά επιτεύγματα μεταδίδονται ταχέως με ολοένα πιο γρήγορους ρυθμούς.

Τα πιο εμφανή αποτελέσματα είναι η βελτίωση της παγκόσμιας οικονομίας, η άνοδος του βιωτικού επιπέδου και συνεπακόλουθα της μορφωτικής στάθμης, που ανατροφοδοτούν την ανάπτυξη της επιστήμης, της τεχνολογίας και γενικά του πολιτισμού. Είναι απαραίτητη η απρόσκοπτη επικοινωνία στην πολιτική, στις συναλλαγές, στην επιστήμη, στην τεχνολογία, στον πολιτισμό ώστε να μην αποκοπούμε από το παγκόσμιο γίγνεσθαι. Το ερώτημα είναι αν η επιτακτική ανάγκη για επικοινωνία θα οδηγήσει στην κυριαρχία παγκοσμίως μιας γλώσσας ή θα υπάρξει δυνατότητα απρόσκοπτης επικοινωνίας με τις άλλες γλώσσες.

Η απάντηση σ' αυτό το ερώτημα δεν είναι εύκολη. Ακροθιγώς μπορεί να αναφερθούν διάφοροι αντικρουόμενοι παράγοντες που άλλοι οδηγούν προς τη μια κατεύθυνση και άλλοι προς την άλλη.

Οι επαφές σε πολυεθνική στάθμη διεξάγονται σε μια κοινά αποδεκτή γλώσσα εργασίας. Σήμερα προφανώς την αγγλική στις πιο πολλές περιπτώσεις. Σε μερικούς τομείς η κυριαρχία της αγγλικής γλώσσας είναι απόλυτη, όπως στο εμπόριο. Αλλά και σε άλλους τομείς υπάρχει η τάση επικράτησής της, όχι μόνο σε γλώσσα εργασίας αλλά και υποκαθιστώντας ακόμα και τις εθνικές γλώσσες λ.χ. στις μεταφορές.

Η ανάπτυξη της γνώσης σε αγγλόφωνες χώρες κυρίως, υποχρεώνει τους διακονούντες αυτή σε άλλες χώρες, να γνωρίζουν την αγγλική. Γεγονός που ισχύει σε όλους τους τομείς. Οι επιστήμονες φτάνουν στο σημείο να δημοσιεύουν τις πρωτότυπες εργασίες τους αγγλικά. Προσέτι η άνοδος της μορφωτικής στάθμης, αυξάνει το ποσοστό του πληθυσμού που μπαρεί να επικοινωνεί σ' αυτή τη γλώσσα.

Παρόλα αυτά η ξενομάθεια παραμένει κτήμα μιας μορφωμένης μειονότητας. Για να

μετέχει όμως το σύνολο του πληθυσμού στα παγκόσμια επιστημονικά και άλλα δρώμενα, απαιτείται η γνώση να μεταφέρεται στη γλώσσα του. Για παράδειγμα η εφαρμογή της διεθνούς νομοθεσίας, το κοινό δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και διεθνείς συνθήκες, δε μπορεί να εφαρμοστούν αν δεν έχουν αποδοθεί στη γλώσσα μας.

Για να μεταφέρεται κάθε γνώση στη γλώσσα είναι επιτακτικό να υπάρχουν αντίστοιχοι όροι για τους καινούριους όρους. Η γνώση αυξάνεται με εκθετικό τρόπο. Σύμφωνα με ορισμένους η γνώση διπλασιάζεται κάθε λίγα έτη. Αν πρόκειται για πέντε, έξι ή οκτώ δεν έχει σημασία. Εκείνο που ενδιαφέρει είναι ότι διπλασιασμός της γνώσης σημαίνει αντίστοιχη αύξηση των εννοιών και επομένως ανάγκη για καινούριους όρους που να σηματοδοτούν τις νεοφανείς έννοιες. Εκτιμήσεις πριν από αρκετά έτη ανέβαζαν το πλήθος των όρων σε τριάντα εκατομμύρια, σε αντίθεση με πενήντα έτη πριν που εκτιμούσαν σε λίγα εκατομμύρια (1).

Για να συνεχίσει να διακονείται η γνώση στη γλώσσα μας, απαιτείται να εμπλουτίζεται αυτή με καινούριους όρους. Αν δεν υπάρχει το σημαίνον δεν υπάρχει και το σημαινόμο. Αν η γλώσσα μας δε συνεχίσει να είναι ικανή να εκφράζει κάθε είδους γνώση, θα περιοριστεί σε γλώσσα του σπιτιού. Αντιστρέφοντας την άποψη της Γλωσσολογίας ότι κάθε γλώσσα ικανοποιεί τις ανάγκες αυτών που τη μιλάνε, ισχύει ότι η μειονεκτική γλώσσα περιορίζει τον ορίζοντα της γνώσης αυτών που την μιλάνε.

Προκύπτει ότι η απάντηση στο αρχικό ερώτημα συνίσταται στο ότι για να υπάρξει απρόσκοπτη επικοινωνία με τις άλλες γλώσσες και προπαντός με την αγγλική, απαιτείται διεθνοποίηση ορολογίας. Στη συνέχεια εξετάζεται πως θα επιτευχθεί αυτό. Αν είναι εφικτός ο εμπλουτισμός της γλώσσας με δανεισμό ή αν διεθνοποίηση ορολογίας προκύπτει από το σύνολο:

αντικείμενο - έννοια - ορισμός - θέση στο σύστημα εννοιών - όρος

1 ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΟΡΩΝ

Η γενική αντίληψη που επικρατεί είναι ότι διεθνοποίηση ορολογίας συνίσταται στη διεθνοποίηση όρων. Αυτό γίνεται αντιληπτό σε την αποδοχή και χρήση ενός όρου σε δυο ή πιο πολλές γλώσσες, αναλοίωτου, ώστε να ταυτίζεται ότι πρόκειται για τον ίδιο όρο και ο οποίος να διατηρεί σε κάθε γλώσσα την ίδια ακριβώς σημασία. Δηλαδή κάθε διεθνοποιημένος όρος να υποδηλεί την ίδια έννοια και να είναι κατανοητός το ίδιο σε κάθε γλώσσα.

Ο βαθμός επίτευξης της διεθνοποίησης όρων εξαρτιέται από διάφορους παράγοντες και προφανώς είναι πιο μεγάλος όταν το φαινόμενο λαμβάνει χώρα ανάμεσα σε συγγενείς γλώσσες, που χρησιμοποιούν το ίδιο αλφάβητο. Αντίθετα περιορίζεται όταν διαφέρει η γλώσσα και χρησιμοποιείται διαφορετικό αλφάβητο, όπως στην περίπτωση της ελληνικής γλώσσας.

Σε όλες τις εποχές με τις επαφές ανάμεσα σε κοινωνίες με διαφορετικές γλώσσες, υπάρχει το φαινόμενο της μετάδοσης όρων, δηλαδή δανεισμός. Πρόκειται για φυσική διαδικασία, που ενισχύεται με το εμπόριο τις κατακτήσεις και πιο πολύ με τη μετάδοση επιστημονικών, τεχνολογικών και άλλων γνώσεων. Πύλες εισόδου των δάνειων όρων αποτελούν κοινωνικές ομάδες διαφόρων κλάδων που πραγματοποιούν επαφές με αλλόγλωσσους. Οι δάνειοι όροι εισέρχονται στην ειδική γλώσσα της κοινωνικής ομάδας με την ίδια εξωτερική μορφή που έχουν στη γλώσσα δότη.

Η διάδοση και αποδοχή του ξένου όρου στη γλώσσα εξαρτιέται από διάφορους παράγοντες, γλωσσικούς αλλά και κοινωνικούς. Καθοριστικό ρόλο έχουν οι κρατούσες κοινωνικές συνθήκες στο συγκεκριμένο θεματικό πεδίο, όπως:

- η ανάπτυξη του θεματικού πεδίου
- η μορφωτική στάθμη των διακονούντων το πεδίο
- η απήχηση του θεματικού πεδίου στο κοινωνικό σύνολο.

Στη σημερινή εποχή με την άμεση επικοινωνία σε κάθε θεματικό πεδίο και την τεράστια ανάπτυξη της γνώσης και τη συνεπακόλουθη αύξηση των εννοιών και των όρων, η μετάδοση δάνειων όρων από τις γλώσσες που αναπτύσσεται η γνώση και οροδοτούνται οι νεοφανείς έννοιες στη γλώσσα μας έχει πάρει τεράστια διάσταση. Πέρα από δυνητικούς κινδύνους αλλοίωσης της γλώσσας μας, είναι σκόπιμο να εξεταστεί σε ποιο βαθμό δάνειοι όροι γίνονται αποδεκτοί ώστε να αναφέρονται σα διεθνείς. Η μόνη μέθοδος για να εξαχθούν συμπεράσματα είναι να διερευνηθεί η δεκτικότητα της γλώσσας μας στην αποδοχή δάνειων όρων.

2 ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΠΡΟΦΟΡΑ

Το πρώτο πρόσκομμα για απόλυτη διεθνοποίηση όρων, είναι η αναπόφευκτη προσαρμογή στα εξωτερικά χαρακτηριστικά της γλώσσας, την προφορά και τη γραφή. Ακόμα και σε γλώσσες που γράφονται με το λατινικό αλφάβητο, πολλές φορές, αν όχι πάντοτε, η προφορά ή και η γραφή του ίδιου όρου διαφέρει, όπως:

E information, F information, ES informacion

Αγγλικά και γαλλικά παρόλο που η γραφή μορφή είναι η ίδια, η προφορά δεν είναι η ίδια.

Στη γλώσσα μας παρουσιάζεται το φαινόμενο νεοεισερχόμενοι όροι να γράφονται με λατινικούς χαρακτήρες. Η προφορά τους παραμένει η ίδια με της γλώσσας πηγή, από τους γλωσσομαθείς. Και σε αυτό το στάδιο μπορεί να υπάρχει διχασμός στην προφορά. Η μονάδα ενέργειας Joule προφέρεται από άλλους ορθά ζάουλ και από όσους έχουν γαλλική παιδεία ζουλ (4). Με την επικράτηση της αγγλικής γλώσσας σα πρώτη ξένης γλώσσας ο διχασμός τείνει να εκλείψει, που σημαίνει ότι δάνεια από άλλες γλώσσες διαβάζονται αρχικά με αγγλική προφορά.

Η προσαρμογή των δάνειων όρων στο ελληνικό αλφάβητο παρουσιάζει προβλήματα. Δεν μπορεί πάντοτε να γίνει μεταφορά στη γλώσσα μας με μεταγραμματισμό. Δεν προφέρουμε ορισμένα συμπλέγματα. Το όνομα Finland βρίσκεται και σε λεξικά μεταγραμματισμένο σε Φινλαδία (2), όμως καθώς δεν υπάρχει στη γλώσσα μας το σύμπλεγμα -νλ-, προφέρουμε Φιλανδία (πιο παλιά γραφή ήταν Φιλλανδία).

Είναι προφανές ότι οι δάνειοι όροι πρέπει να γράφονται με το ελληνικό αλφάβητο, με βάση την προφορά στη γλώσσα πηγή, στο βαθμό που είναι εφικτό. Οι ξένοι όροι που μπαίνουν στη γλώσσα μας θα γίνουν τελικά αποδεκτοί με προσαρμογή στην ελληνική προφορά. Το τόσο γνωστό parking το προφέρουμε "πάρκιν", αλλά και το βλέπουμε γραμμένο έτσι (3). Αυτό δε πρέπει να προβληματίζει αφού το ίδιο συμβαίνει, δηλαδή αλλαγή προφοράς και γραφής και στη σύνθεση ελληνικών λέξεων, λ.χ. το πάνκαλος έγινε πάγκαλος (2).

Διεθνοποίηση ορολογίας δεν επιτυγχάνεται με δανεισμό σε μεγάλο βαθμό. εξαιτίας κοινωνικών και γλωσσικών παραγόντων, που αντιμάχονται την αποδοχή ως έχουν των δάνειων όρων. Αναμφιβόλως η γλώσσα εμπλουτίζεται με το δανεισμό, λ.χ. η λέξη "κρέπα" που θα μπορούσε να αποδοθεί σα "τηγανίτα", σημαίνει στη γλώσσα μας ένα συγκεκριμένο παρασκεύασμα.

Οι δάνειοι όροι παραμένουν αναλωίωτοι όσο η χρήση τους περιορίζεται στο ειδικό πεδίο που ανήκουν. Για το χρονικό διάστημα που χρησιμοποιούνται μόνο από τους επαίοντες του πεδίου, που είναι κάτοχοι της γλώσσας πηγής. Από τη στιγμή που οι δάνειοι όροι αρχίζουν να χρησιμοποιούνται ευρύτερα, αρχίζει και ο μετασχηματισμός τους. Ο μετασχηματισμός συν τω χρόνω μπορεί να φτάσει σε σημείο που να είναι δύσκολο να αναγνωριστεί η ξένη ρίζα. Ο ναυτικός όρος "φάεροπ" είναι αδύνατο να ταυτιστεί με τον "fire up".

3 ΕΝΤΑΞΗ ΚΑΙ ΑΠΟΒΟΛΗ ΟΡΩΝ

Με τη χρήση ξενόφερτων όρων αρχίζουν να δρουν μηχανισμοί προσαρμογής ή αποβολής. Αυτό είναι μακροχρόνια διαδικασία, που είναι άγνωστο πόσο χρονικό διάστημα θα απαιτήσει. Μηδενικό διάστημα απαιτείται όταν με την εισαγωγή των νέων εννοιών, οι επαίοντες του γνωστικού πεδίου προτείνουν επιτυχείς ελληνικούς όρους. Για παράδειγμα οι όροι "accreditation" και "quality assurance" στο πεδίο της τυποποίησης, οροδοτήθηκαν σα "διαπίστευση" και "διασφάλιση ποιότητας" και μόνο για μικρό χρονικό διάστημα χρησιμοποιούντουσαν παράλληλα και οι ξένοι όροι.

Η πρώτη περίπτωση, η προσαρμογή, διευκολύνεται όταν η μορφή του δάνειου όρου είναι κοντά στο τυπικό της ελληνικής γλώσσας, όπως όταν είναι ευκολοπρόφερτος, μπορεί να κλίνεται σύμφωνα με την ελληνική γραμματική και να δίνει εύκολα παράγωγα.

Πέρα από αυτά διαπιστώνεται ότι ορισμένες κατηγορίες όρων παραμένουν αμετάβλητες ή με μικρές προσαρμογές, όπως ήταν στη γλώσσα πηγή. Η πιο ενδιαφέρουσα κατηγορία είναι ονόματα για συγκεκριμένα αντικείμενα, που πρωτοεισάγονται. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι απόλυτα διεθνείς όροι "ταξί" και "τσάι". Ο πρώτος μάλιστα αναγραφόταν ως πρόσφατα στα ενοικιαζόμενα οχήματα με λατινικούς χαρακτήρες, δίχως να δημιουργούνται προβλήματα. Ο δεύτερος με πηγή τα κινέζικα είναι ηχητικά ο ίδιος σε πολλές γλώσσες ή σα "τσα". Ο όρος που χρησιμοποιείται σε μερικές άλλες γλώσσες προέρχεται επίσης από τα κινέζικα και από αυτή τη ρίζα προκύπτει το "τέϊο".

Υπάρχουν πολυάριθμα είδη στη γλώσσα μας που διατηρούν το ξενόφερτο όνομά τους. Τέτοια παραδείγματα είναι:

πατάτα, ντομάτα, κανό, τανκς, μπανάνα, μπαμπού, καμήλα, καγκουρό, μπλοκ, τατουάζ, ασανσέρ, τρανζίστορ, ρομπότ, καταμαράν, καράτε, ζίου-ζίτσου, σαμουράϊ, μπανγκαλόουζ, ραντάρ.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των ποτών:

ρακί, κονιάκ, ρούμι, τεκίλα, σακέ, τζιν, βότκα, ουϊσκι.

Αλλά και άλλοι όροι πέρα από απτά αντικείμενα έχουν μπει στη γλώσσα μας, όπως: χούντα, μαφία, ομερτά, λούμπεν, προγρόμ, κάρμα παρίας, μπλόκο, λόμπι.

Δάνεια ονόματα σα τα παραπάνω έχουν μεταδοθεί στη γλώσσα μας και διατηρούν σε μεγάλο βαθμό τη διεθνικότητά τους. Παρόλο που χρησιμοποιούνται ευρύτατα δεν έχουν αντικατασταθεί με ελληνικά ονόματα. Το "γεώμηλο" μεταφορά από το γαλλικό "rome de terre" δε διαδόθηκε, όπως και το ασανσέρ έχει κατισχύσει στο "ανεγκυστήρας" και μάλιστα έχει και παράγωγα "ασανσεριτζής". Πιθανόν, εκτός από άλλους γλωσσικούς λόγους, η αλλαγή γένους αποκλείει την αποδοχή τους. Το "αναβατόρι" όμως έχει γίνει αποδεκτό.

Σημαντική διεθνοποίηση επιτυγχάνεται σε όρους για αντικείμενα και έννοιες που περιορίζονται σε απόμακρους τόπους. Έννοιες για τις οποίες δεν υπάρχει άμεση αντίληψη μεταφέρονται, συνήθως με κάποια γλώσσα φορέα, με σχετικά αναλωίωτους τους όρους που έχουν στη γλώσσα πηγή.

Υπάρχουν ολιγάριθμοι τέτοιοι όροι, που διατηρούν τη διεθνή τους μορφή με μικρές μερικές φορές αλλαγές. Εκτός από τη γραπτή τους μορφή, που στα ελληνικά διαφέρει, η προφορά τους είναι πολύ κοντά σ' αυτήν της γλώσσας φορέα και φυσικά της γλώσσας πηγή, με κάποια προσαρμογή ίσως στο τυπικό της γλώσσας μας. Παραθέτονται μερικοί τέτοιοι όροι (4), (5), (6).

ελληνικά	αγγλικά	γαλλικά
ιγκλού	igloo	igloo
αμόκ	amok	-
ταμπού	taboo	tabou
τοτέμ	totem	totem
χαρακίρι	hara-kiri	hara-kiri
σαμουράι	samurai	samourai
ζόμπι	zombi	zombi
βουντού	voodoo	-
καγιάκ	kayak	kayac
γκουρού	guru	gourou
καμικάζι	kamikaze	kamikaze
όαση	oasis	oasis
κίμπουτς	kibbutz	kibboutz

Όροι αυτής της κατηγορίας παραμένουν αμετάβλητοι, αφού έχουν περιορισμένη χρήση, ακόμη και όταν είναι εύκολη η απόδοσή τους στην ελληνική γλώσσα, λ.χ. ιγκλού θα ήταν εύκολο να αποδοθεί σε παγόσπιτο ή παγοκαλύβα. Με τη διάδοσή τους στη γενική γλώσσα το πάθος τέτοιων όρων μπορεί να είναι να αποκτήσουν μεταφορική σημασία, λ.χ. καμικάζι.

Υπάρχει μια μεγάλη κατηγορία διεθνών όρων που γίνονται εύκολα αποδεκτοί στη γλώσσα μας. Πρόκειται για τους ελληνογενείς όρους, η σημασία των οποίων γίνεται εύκολα κατανοητή και φυσικά εντάσσονται εύκολα στο τυπικό της ελληνικής γλώσσας. Τέτοιοι όροι είτε προέρχονται από την ελληνική γλώσσα, λ.χ. βιβλιοθήκη, είτε πρόκειται για όρους που σχηματίστηκαν σε ξένες γλώσσες από ελληνικές ρίζες και έρχονται στη γλώσσα μας σα δάνεια, λ.χ. τηλέφωνο.

Στο παρελθόν η τάση από ξένους σε άλλες γλώσσες για παραγωγή ελληνογενών όρων ήταν μεγάλη, κυρίως στις επιστήμες όπως λ.χ. στην ιατρική. Σήμερα αυτός ο τρόπος οροδοσίας έχει περιοριστεί. Πιθανόν εξαιτίας της υποχώρησης των κλασικών σπουδών και της ανάγκης για τη δημιουργία τεράστιου αριθμού όρων. Πάντως δεν αποτελεί εύκολη εργασία η οροδότηση μιας έννοιας με ελληνογενείς ρίζες. Ο όρος "σύναψη", όπως αναφέρει ο καθηγητής Ηλίας Κούβελας, προέκυψε μετά από συνεργασία του νευροφυσιολόγου Sherrington με τον ελληνιστή Verral του πανεπιστημίου του Καίμπριτζ (7).

Μερικές φορές υπάρχουν προβλήματα στην αποδοχή όρων που έχουν σχηματιστεί με ελληνικές ρίζες. Σύνθετοι όροι μπορεί να περιέχουν ελληνικές ρίζες αλλά και ρίζες από άλλες γλώσσες. Υπάρχουν περιπτώσεις που ο διγενής όρος έγινε στο σύνολό του αποδεκτός, λ.χ. ραδιόφωνο ή μετά ελληνοποίηση της ξένης ρίζας λ.χ. τηλεόραση.

Ανυπέρβλητη δυσκολία παρουσιάζεται όταν ο ελληνογενής όρος δεν είναι επιτυχής και η σημασία του είναι διαφορετική από τη σημασία που έχει στην ελληνική γλώσσα, λ.χ. ο όρος "dialysis" δε σημαίνει διάλυση αλλά μια περίπτωση διαπήδησης.

Η δεύτερη περίπτωση της απόρριψης ξένων όρων, παρουσιάζει ενδιαφέρον, επειδή πολλοί δάνειοι όροι εγκαθίστανται στη γλώσσα μας για μεγάλα χρονικά διαστήματα και κάποια χρονική στιγμή αποβάλλονται αντικαθιστάμενοι από ελληνικούς όρους.

Στην ειδική γλώσσα του αθλητισμού που έχει περάσει πλήρως και στη γενική γλώσσα, ξενόφερτοι όροι που είχαν επικρατήσει αποβάλλονται κάποια χρονική στιγμή. Το φουτμπόλ ονομάζεται σήμερα ποδόσφαιρο, ο ρέφερις διαιτητής, ο λάϊσμαν επόπτης, ο γκολκίπερ τερματοφύλακας κ.ά. Το ίδιο και στην ειδική γλώσσα του αυτοκινήτου, ο σωφέρ έγινε οδηγός, το ντεμπραγιάζ συμπλέκτης.

Αξιοπρόσεκτο είναι ότι στην ευρέως διαδεδομένη ειδική γλώσσα των χαρτοπαικτών, οι δάνειοι όροι παραμένουν αναλοίωτοι, έχοντας επικρατήσει και στη γενική γλώσσα. Μπορεί να έχουν αποκτήσει και μεταφορική σημασία, λ.χ. ατού, πρέφα, πάσο.

4 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ

Όπως έγινε προφανές από τα προηγούμενα η ελληνική γλώσσα δε πρόκειται να αφομοιώσει εύκολα το τεράστιο πλήθος νέων όρων σα δάνεια. Αλλά ακόμα και με την υπόθεση ότι κατόπιν κάποιας διεθνούς συμφωνίας ότι θα χρησιμοποιούνται σε όλες τις γλώσσες διεθνείς όροι, θα ανέκυπτε το πρόβλημα της κατανόησης. Πέρα από τα αντιδάνεια, για όλους τους άλλους "διεθνείς όρους" θα ήταν αδύνατο να γίνει αντιληπτή η σημασία τους από το σύνολο των ομιλούντων την ελληνική γλώσσα. Πρόσθετο και ανυπέρβλητο πρόβλημα αποτελούν οι χιλιάδες όροι που υπάρχουν στη γλώσσα μας και οι οποίοι με μια τέτοια διευθέτηση θα έπρεπε να γίνουν κι αυτοί διεθνείς.

Το ανέφικτο, εξαιτίας κοινωνικών και γλωσσικών παραγόντων, της διεθνοποίησης της μορφής των όρων, υπαγορεύει να εξετασθεί το θέμα της ορολογίας σε βάθος. Το ζητούμενο είναι να επιτευχθεί διεθνοποίηση ορολογίας για να μην αποκοπεί η ελληνική γλώσσα από το παγκόσμιο γίνεσθαι. Ορολογία δε σημαίνει απλώς εκπόνηση όρων. Σα να μπορούσε να κατασκευάζουμε όρους και στη συνέχεια να βρίσκουμε τι σημαίνουν. Αντίθετα σε προϋπάρχουσες έννοιες δίνουμε ονόματα, προσάπτουμε όρους. Η ορολογία ξεκινάει από τις έννοιες, τους ορισμούς των, τα συστήματα εννοιών και ακολούθως δίνονται οι όροι με γραφτή και προφορική μορφή και η απεικόνισή τους αν είναι απαραίτητο.

Επομένως το πρώτο βήμα στην πράξη είναι να γίνουν γνωστές οι έννοιες. Η μεταφορά των εννοιών και η αντιστοίχιση των ορισμών τους σε κάθε γλώσσα αποτελεί τη βάση για διεθνοποίηση ορολογίας. Αυτό δεν είναι έργο του καθενός. Δυνατότητα

κατανόησης των ειδικών εννοιών δεν έχουν άλλοι από τους ειδήμονες του σχετικού θεματικού πεδίου. Δηλαδή τους ειδικούς του κλάδου στον οποίο ανήκουν οι έννοιες. Οι νομικοί είναι αρμόδιοι για τις νομικές έννοιες ή οι εικαστικοί για την τέχνη.

Το επόμενο στάδιο συνίσταται στον παραλληλισμό του συστήματος των εννοιών που απαιτείται να είναι διεθνοποιημένο σε κάθε θεματικό πεδίο. Το έσχατο στάδιο της οροδότησης είναι και αυτό έργο των ειδημόνων του κάθε θεματικού πεδίου. Οι ειδήμονες που ασχολούνται με οροδότηση θα πρέπει να έχουν γνώσεις ορολογίας ή να προσεπικουρούνται από ορολόγους. Τονίζεται ότι η συμβολή των ορολόγων είναι απαραίτητη και όχι γενικά και αόριστα των φιλόλογων ή ακόμα και γλωσσολόγων. Δηλαδή για το έργο αυτό δεν επαρκούν οι θεωρητικές γνώσεις γλωσσολογίας αλλά χρειάζεται εξειδίκευση στην ορολογία, όπως ένας γιατρός δεν είναι το αρμόδιο πρόσωπο για τις ψυχικές παθήσεις αλλά πρέπει να έχει ειδικευτεί στην Ψυχιατρική.

Ενδεικτική είναι μία περίπτωση, κάπως εξαιρετική, που όμως θα πρέπει να αποτελέσει υπόδειγμα. Πρόκειται για τη Μόνιμη Ομάδα Τηλεπικοινωνιακής Ορολογίας (ΜΟΤΟ). Αυτή η επιτροπή είναι μέλος της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας, έχει αναγνωριστεί από τον ΕΛΟΤ και λειτουργεί και υποστηρίζεται από τον ΟΤΕ. Τα μέλη της δεν είναι μόνο επιστήμονες του ΟΤΕ αλλά προέρχονται και από άλλους φορείς, δηλαδή είναι εκπροσωπευτική για την τηλεπικοινωνιακή ορολογία. Το κύριο έργο της είναι η απόδοση στην ελληνική γλώσσα της ορολογίας που συντάσσουν οι διεθνείς οργανώσεις τηλεπικοινωνιών. Κάθε συλλογή όρων που αποδίδεται στα ελληνικά, κυκλοφορεί σε 650 αποδέκτες, φυσικά πρόσωπα και φορείς, με την παράκληση να υποβάλουν παρατηρήσεις. Μετά την εκπονή της προθεσμίας για παρατηρήσεις, οριστικοποιείται η συλλογή από την επιτροπή και ενσωματώνεται στο Ενιαίο Λεξιλόγιο Τηλεπικοινωνιακής Ορολογίας, το οποίο σήμερα περιέχει 45.000 περίπου ελληνικούς τηλεπικοινωνιακούς όρους.

Δε θα ισχυριστούμε ότι άπαντες οι ελληνικοί τηλεπικοινωνιακοί όροι είναι τέλειοι, όμως συνοπτικά τα αποτελέσματα της δουλειάς της ΜΟΤΟ είναι:

- α) Υπάρχει πλήρης αντιστοίχιση των τηλεπικοινωνιακών όρων στα ελληνικά με τους διεθνείς
- β) κάθε καινούριος διεθνής όρος αντιστοιχείται σε εύλογο χρονικό διάστημα με ελληνικό
- γ) οι ασχολούμενοι στον τομέα των τηλεπικοινωνιών έχουν στη διάθεσή τους και χρησιμοποιούν ελληνική ορολογία αντίστοιχη της διεθνούς
- δ) χάρη στο έργο αυτό η Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας εκπόνησε το ελληνικό μέρος του τετράγλωσσου λεξικού Rehaan (αγγλικά, γερμανικά, γαλλικά, ελληνικά), που περιέχει 17.000 λήμματα και εκδόθηκε από τον εκδοτικό οίκο Hatier του Βερολίνου με ανάθεση από τον οίκο Γλώσσημα της Θεσσαλονίκης.

Αυτά τα επιτεύγματα οφείλονται τόσο στον επικεφαλής και στα μέλη της ΜΟΤΟ όσο και στην αμέριστη οικονομική και κάθε άλλου είδους υποστήριξη του ΟΤΕ.

5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Διεθνοποίηση ορολογίας δεν επιτυγχάνεται με την άκριτη αποδοχή δάνειων όρων παρά μόνο σε περιορισμένο βαθμό. Λίγοι δάνειοι όροι γίνονται αποδεκτοί στη γλώσσα μας και μόνο ελληνογενείς όροι γίνονται εύκολα δεκτοί. Αλλοιώσεις της εξωτερικής μορφής των δάνειων όρων δε συνάδουν να αναφέρονται σε διεθνείς όροι. Η κατανόηση είναι περιορισμένη. Η οριστική αποδοχή δάνειων όρων είναι υπό αίρεση με πιθανή αντικατάστασή τους μακροχρόνια από άλλους περιγραφικούς των εννοιών. Η σύνδεση του όρου με την έννοια είναι απαραίτητη για τον εμπλουτισμό της γλώσσας.

Η διεθνοποίηση ορολογίας απαιτεί την αντιστοίχιση σε κάθε γλώσσα του συνόλου: αντικείμενο - έννοια - ορισμός - θέση στο σύστημα εννοιών - όρος. Αν τα τέσσερα πρώτα μεταφερθούν στη γλώσσα μας τότε επιτυγχάνεται ουσιαστικά διεθνοποίηση ορολογίας και υπάρχουν οι προϋποθέσεις για ορθή οροδότηση δίχως την ανάγκη δανεισμού. Έτσι εξασφαλίζεται η διεθνής επικοινωνία με αντιστοίχιση των αποδιδόμενων όρων με τους αντίστοιχους σε άλλες γλώσσες.

Για να αποφευχθεί η αποκαπή της ελληνικής γλώσσας από το διεθνές γίνεσθαι, να παραμείνει ισότιμη με τις γλώσσες των αναπτυγμένων χωρών, να μετέχει ισότιμα στην ανάπτυξη του πολιτισμού και να μην περιπέσει σε γλώσσα του σπιτιού, απαιτείται εγρήγορση. Δημιουργία υποδομής για γλωσσική δραστηριοποίηση σε κάθε θεματικό πεδίο.

Το έργο που απαιτείται είναι τεράστιο, προϋποθέτει τη συμμετοχή κάθε ευαισθητοποιημένου προσώπου για τη γλώσσα. Η λύση δε προκύπτει με τη νομοθετημένη ίδρυση κάποιας ανώτατης επιτροπής έγκρισης νεολογισμών. Μια τέτοια επιτροπή δεν είναι σε θέση να παράγει αποδεκτή ορολογία σε κάθε διακονούμενο θεματικό πεδίο. Ούτε μπορεί να είναι τόσο πολυπληθής ώστε να κατανοεί κάθε έννοια που θα εγκρίνει. Ούτε λύση αποτελεί η ευρύτατα διαδεδομένη αντίληψη ότι η οροδοσία είναι έργο και καθήκον των Φιλολόγων.

Έργο των Φιλολόγων ή πιο ορθά των Γλωσσολόγων είναι η εκπόνηση εγχειρίδιου οροδοσίας αν κριθεί ότι δεν επαρκεί, και δεν επαρκεί, το υπάρχον βιβλίο του ΕΛΟΤ (8). Είναι απαραίτητο να υπάρχει βοήθημα για την απόδοση όρων στα ελληνικά.

Αρμόδιοι για την απόδοση όρων είναι τα πρόσωπα που κατανοούν τις έννοιες στον τομέα τους. Σε κάθε θεματικό πεδίο που υπάρχουν αρκετά πρόσωπα που ενδιαφέρονται για την ορολογία, μπορεί να σχηματιστούν μόνιμες επιτροπές ορολογίας για να επεξεργάζονται γλωσσάρια του τομέα τους. Να αποδίδουν ελληνικά κάθε ξένο όρο.

Κάθε εκπονούμενο γλωσσάριο να υποβάλεται σε δημόσια κρίση για το οποίο κάθε ενδιαφερόμενος να μπορεί να κάνει παρατηρήσεις, πριν από την οριστικοποίησή του.

Οι ίδιες επιτροπές θα μπορούν να χρησιμεύουν για τη δημιουργία διεθνών όρων από ελληνικές ρίζες. Να προτείνουν ελληνογενείς όρους για καινούριες έννοιες στη διεθνή επιστημονική κοινότητα.

Ως σήμερα υπάρχουν τέτοιες επιτροπές που υποστηρίζονται από τον ΕΛΟΤ, τον ΟΤΕ, το ΤΕΕ, το Π.Ι. Η διάδοση και η λειτουργία τέτοιων επιτροπών παρεμποδίζεται από διάφορους παράγοντες. Απαιτείται συνειδητοποίηση του προβλήματος, διάθεση για προσφορά εργασίας, εξεύρεση πόρων αλλά κυρίως κατανόηση του οφέλους που θα προκύψει για την Ελλάδα.

6 ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- [1] Galinski, C., Terminology and Language, ISO Bulletin, Oct. 1989.
- [2] Μπαμπινιώτη, Γ., Δ., Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Αθήνα, Κέντρο Λεξικολογίας, 1998.
- [3] Κριαρά, Ε. Νέο Ελληνικό Λεξικό, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1995.
- [4] Penguin - Hellenews Αγγλο-Ελληνικό Λεξικόν, Μαρούσι, Hellenews, 1984.
- [5] List, C. & Pantelodimos D., Dictionnaire francais-grec moderne, Athens, Kauffmann, 1995.
- [6] Ρουγόβας Θ., Νέο Ελληνογαλλικό Λεξικό, Αθήνα, Ελληνική Εκδοτική, 1989.
- [7] Τσουκαλάς, Η., Ανατομία της Σύναψης, Αθήνα, Το Βήμα, 21 Δεκ. 1997.
- [8] Βαλεοντής, Κ., Ανάλυση των Βασικών Αρχών της Τεχνικής Ορολογίας, Αθήνα, Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης, 1988.

Βασίλης Α. Φιλόπουλος

Πρόεδρος Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας

Σ. Τσάκωνα 5 και Ιατρίδη

152 36 Πεντέλη

τηλ.: 8042313, τηλεμοιότητα: 8042385